

รูปแบบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ
THE LEADERSHIP OF MONKS REGARDING COMMUNITY DEVELOPMENT ACCORDING
TO BUDDHIST APPROACH

พระมหาทองเชิด กตปุญโญ¹ , วงศ์ชนก จำเริญสาร² ,
กรองวิภา สมณาศักดิ์³

PHARMAHATHONGCHIRD KATAPUNYO¹, WONGCHANOK CHAMRERNSAN²,
DRONGVIPA SOMMANASAK³
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน และเพื่อศึกษารูปแบบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธ โดยใช้วิธีการศึกษาตามแนวทางการวิจัยแบบวิธีผสม (Mixed method Research) ทั้งเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในเชิงคุณภาพได้รวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ประชากรศึกษาหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 2 รูป/คนต่อชุมชน ได้แก่ พระสงฆ์ ประธานหรือหัวหน้าชุมชน ประชาชนทั่วไป หรือผู้สูงอายุ เป็นผู้มีภูมิความรู้หรือเห็นพัฒนาการของชุมชนตนเอง ที่พระอาจารย์สุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.ตราด และพระครูถาวรพัฒนกิจ วัดนวมาราม อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น เป็นผู้นำเพื่อพัฒนาชุมชน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ชุมชนละ 200 ชุด และแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ชุมชนละ 2 ชุดนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน และรูปแบบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธ ความคิดเห็นรูปแบบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$, $SD=0.29$)และเป็นรายด้านแบบที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง transformational leadership 1.1 การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (idealized influence) อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.51$, $SD=0.17$) 1.2 การสร้างแรง

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

² นักวิจัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

³ อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันดาลใจ (inspiration motivation) ($\bar{X} = 4.50$, $SD=0.25$) ความคิดเห็นภาวะผู้นำ ของพระสงฆ์ต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, $SD=0.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.47$, $SD=0.18$) ด้านสังคม ($\bar{X} = 4.32$, $SD= 0.13$) และ ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.29$, $SD=0.11$)

การบริหารพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในด้านสิ่งแวดล้อมได้ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาชุมชน จัดสิ่งแวดล้อมให้ร่มรื่น ดูแลบ้านเรือนตนเองให้สะอาดเพื่อสุขภาพ มีการวางผังวัดให้เอื้อต่อการใช้งานได้หลาย ๆ อย่างนอกจากนี้วัดยังเป็นตัวอย่างของการอยู่แบบเรียบง่าย และใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด รู้คุณค่า มีความร่มรื่น วัดมีการจัดอบรมเยาวชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัดท่านเป็นศูนย์ในการร่วมมือของการปลูกป่า รักษาป่าในชุมชน

คำสำคัญ: 1. ภาวะผู้นำ 2. พระสงฆ์ 3. การพัฒนาแนววิถีพุทธ

Abstract

This research article aims to study the leadership factors of monks regarding community development, and the leadership model of monks in community development according to the Buddhist approach. It uses a mixed system methodology, both qualitative and quantitative. The western approach endows a leader with the greatest role, or influence on others in an organization, and such a leader has an important role in driving the organization towards achieving its goal. However, a leader in Buddhism is one who has Sappurisdhamma, with 7 qualities, or one who does not have all 7 of them, because he has other qualities instead. For the quantitative data, the target is 2 developer monks. The tool is an in-depth interview, comprising 400 questionnaires. The results reveal that the leadership of monks towards community development according to the Buddhist approach is of a high level, in all the aspects of the environment, society, and culture, respectively.

Keywords: 1. Leadership 2. Buddhist Monks 3. development According to the Buddhist approach

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลานานกว่า 800 ปี ความเป็นพุทธมีความเข้มข้นตั้งแต่เกิดจนตาย จนกระทั่งความเจริญก้าวหน้าจากตะวันตกได้เข้ามา พร้อมการเดินทางเพื่อมาติดต่อค้าขาย การล่าอาณานิคม การเผยแผ่ศาสนาที่มาจากความเจริญ สัมพันธไมตรีซึ่งได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวไทยที่ละน้อย ความใจกว้างในการรับ วัฒนธรรมอื่น ๆ เข้ามาทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยต้องเผชิญกับการรุกรานของลัทธิบริโภคนิยม ความสำนึกของคนในชาติมีกำลังอ่อนลงโดยไม่รู้ตัว คำว่า “พุทธ” จึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของกลุ่ม ชนเท่านั้น วิธีการใช้ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงมิได้นึกถึงความเป็นพุทธ สารพันปัญหาที่เกิดขึ้นได้ส่งสม เรื่อยมาทุกยุคทุกสมัย ทำให้รัฐบาล หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา หันกลับมาทบทวนแนวทาง ในการพัฒนาประเทศว่าจะเดินไปในทิศทางใด จึงได้กำหนดแนวทางในการใช้ ความเป็นอยู่ดั้งเดิมซึ่ง แฝงไปด้วยความผูกพันกับศาสนาและวัฒนธรรมไทยกลับมาเป็นแนวทางที่ต้องฟื้นฟูอีกครั้ง เช่น โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนคุณธรรม) หรือโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในอดีตวัดไม่ใช่สถานที่ในการจรรโลงจิตใจเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังอำนวยประโยชน์ทางวัตถุแก่ บุคคลอีกด้วย เช่น เป็นแหล่งสมบัติกลางแก่ชุมชน สามารถหยิบยืมมาใช้ได้ บางครั้งพระสงฆ์ยังเป็นผู้ นำในการพัฒนาชุมชน เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดบ่อน้ำ อีกทั้งยังเป็นแหล่งสงเคราะห์ปัจจัย 4 แก่ชาวบ้านที่ยากจน ในด้านสังคมวัดยังเป็นสถานที่พบปะ ประชุม สังสรรค์ในคราวที่มีงานเทศกาล ต่าง ๆ พิธีกรรมต่าง ๆ สามารถหลอมรวมจิตใจของชาวบ้านทุกคนให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้ คำว่า “ชุมชนวิถีพุทธ” จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทุกคนมองเห็นว่าน่าจะเป็นทางออกหนึ่งของสังคมไทย (พระ ไขฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, 2553 : 1)

ในความเป็นจริง ชีวิตของพระสงฆ์มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับชุมชนทั้งด้านความเป็นอยู่ และ การช่วยเหลืออื่น ๆ พระสงฆ์จะต้องทำหน้าที่ตอบแทนชุมชนตามพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่มหาชนเพื่ออนุเคราะห์ ชาวโลก” (ฉลอง พันธจันทร์ และคณะ, 2553 : 3) ปัจจุบันในการบริหารงานพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะเน้นที่ชนบทมากกว่าในเมือง ด้วยเหตุที่สภาพสังคมในชนบทนั้นเป็นสังคมที่มีวัด เป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรม แทบทุกด้านของหมู่บ้าน มีพระภิกษุเป็นผู้นำของชุมชน กิจกรรมใดที่เป็นไปเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่หมู่บ้าน พระสงฆ์มักจะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เสมอ และพระสงฆ์ก็จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยการดำรงชีพจากชาวบ้าน ก่อนที่รัฐบาลจะได้เริ่ม พัฒนาชุมชนชนบท และวางแผนโครงการเข้าไปยังท้องถิ่นชนบทอันห่างไกลนั้น พระสงฆ์ซึ่งจำพรรษา อยู่ในหมู่บ้านแต่ละแห่งก็ได้มีบทบาทในการเป็นผู้นำการพัฒนาหมู่บ้านนั้น ๆ อย่างไม่เป็นทางการอยู่ แล้วจนเป็นเรื่องปกติ และเมื่องานพัฒนาดังกล่าวเข้าไปถึงหมู่บ้าน ท่านก็ได้เข้าร่วมงานเหล่านั้นด้วยความเต็มใจ เช่น เป็นผู้นำในการเสนอความคิดริเริ่ม และเป็นที่ปรึกษาและเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา สามารถเรียกความร่วมมือจากชาวบ้านในการสร้างสาธารณสมบัติและสิ่งสาธารณูปโภค เป็นต้น (พระ มหาสุระพงษ์ สุรวโส, 2555 : 2)

ด้วยเมืองไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกจึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงลบตลอดมา ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมีความเหมาะสมกับการพัฒนาสังคมไทยเพราะหลักพุทธธรรมเป็นการสร้างคนให้ดำเนินชีวิตบนฐานแห่งการพึ่งพาตนเอง ชยัน ประหยัด เรียบง่าย ใฝ่สันติ มีศีลธรรม และลดความเห็นแก่ตัว บทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำทางการพัฒนาปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่ในอดีต โดยพระสงฆ์จะทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการเผยแผ่คำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนในท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธและองค์ประกอบของภาวะผู้นำของพระสงฆ์ที่ประสบความสำเร็จเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแบบอย่างและแนวปฏิบัติให้พระสงฆ์และคฤหัสถ์ท่านอื่น ๆ ได้ศึกษาในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้เข้มแข็งต่อไป

2. โจทย์วิจัย

- 2.1 ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน มีองค์ประกอบอะไรบ้าง
- 2.2 ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธ ควรมีรูปแบบอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 3.1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน
- 3.2 เพื่อศึกษารูปแบบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธ

4. ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยต้องการศึกษาองค์ประกอบ และรูปแบบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธ รวมทั้งแนวทางในการบริหารการพัฒนาชุมชนสู่ชุมชนวิถีพุทธ โดยแบ่งการสำรวจเป็น 2 กลุ่มเป้าหมาย คือ 1) พระผู้นำ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต และชุมชนวัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด 2) พระผู้นำพระครูถาวรพัฒนกิจ และชุมชนวัดนวมาราม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

5. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 5.1 ได้ทราบถึงองค์ประกอบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน
- 5.2 ได้ทราบถึงรูปแบบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธ

6. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประมวลและกำหนดตัวแปร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในการศึกษาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธ และกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยโดยผู้ศึกษาได้นำเสนอแบ่งเป็นหัวข้อ ดังนี้

6.1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่องรูปแบบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มุ่งศึกษาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวิถีพุทธ

6.2 แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อต้องการทราบถึงรูปแบบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ผู้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเจริญและเข้มแข็งไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมตามแนววิถีพุทธ โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้หลักแนวคิดและทฤษฎีแนวคิดภาวะผู้นำ Full Range (Full Range Leadership) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ใช้ในการพัฒนาผู้นำกันอย่างแพร่หลายในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นอเมริกา ยุโรป และเอเชีย ทั้งในหน่วยงานรัฐบาล เอกชน และองค์กรต่าง ๆ เป็นการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำถึง 3 แนวคิดมาสังเคราะห์จัดรูปแบบใหม่ให้เป็นระบบ คือ

1. แนวคิดภาวะผู้นำแบบปล่อยตามสบาย (Laissez-Faire Leadership)
2. แนวคิดภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership)
3. แนวคิดภาวะผู้นำเปลี่ยนแปลงสภาพ (Transformational Leadership)

7. สรุปผลการวิจัย

ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.10$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ คือ 1) ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{x} = 4.47$) 2) ด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมือง ($\bar{x} = 4.72$) 3) ด้านวัฒนธรรม ($\bar{x} = 4.29$) ตามลำดับ

ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากสอดคล้องกับผลวิจัยเชิงคุณภาพด้วยบทบาทของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม อำเภอมือง จังหวัดตราด และพระครูถาวรพัฒนกิจ วัดนวการาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ว่าได้ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ โดยจัดสิ่งแวดล้อมให้ร่มรื่น ดูแลบ้านเรือนตนเองให้สะอาด มีการวางผังวัดให้เอื้อต่อการใช้งานได้หลายๆ อย่าง นอกจากนี้วัดยังเป็นตัวอย่างของการเป็นอยู่แบบเรียบง่ายและใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และรู้คุณค่า

ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการการพัฒนาชุมชนด้านสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก คือจัดให้มีการเทศนาหรือบรรยายธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ ช่วยสอนหนังสือธรรมะแก่นักเรียน พัฒนาพื้นที่ของวัดให้เป็นลานรัก ลานใจ ลานกีฬาของเยาวชนและประชาชน สอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า พระอาจารย์สุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม อำเภอมือง จังหวัดตราด และพระครูถาวรพัฒนกิจ วัดนวการาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ได้นำแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ มาไว้ในวัด ชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ทั้งด้านการศึกษา เทคโนโลยี คุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ท่านได้ช่วยสอนหนังสือด้านธรรมะแก่นักเรียนมาตั้งแต่แรกเริ่ม เป็นวิทยากรพิเศษในชุมชนบรรยายเกี่ยวกับธรรมะ จัดให้มีการเทศนาหรือบรรยายธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ พัฒนาพื้นที่ของวัดเป็นลานกีฬา ใช้วัดเป็น

สถานที่จัดเวทีประชาคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนต่าง ๆ ได้อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ แก่ประชาชน จัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนขึ้นในวัด ธรรมรงค์ให้จัดทำความสะอาดในบ้านและวัด ใช้วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมกิจกรรมของชุมชน

ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการชักชวนประชาชนให้รวมพลังเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จัดตั้งองค์กรชุมชน เช่น มูลนิธิ กองทุน ศูนย์ ฯลฯ มีการเทศนาเกี่ยวกับการเก็บออมและความประหยัดสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า พระอาจารย์สุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม และพระครูถาวรพัฒนกิจ วัดนวมาราม ได้มีการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างเด่นชัด เพราะเป็นแรงขับเคลื่อนงานด้านต่าง ๆ มีสถาบันการเงิน ท่านจะสนับสนุนช่วยส่งเสริมในเรื่อง การประชาสัมพันธ์ทั้งทางสื่ออินเทอร์เน็ตและการนำเสนอ ท่านมีงานเทศนาเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพ เทศนาเกี่ยวกับการออม บริจาควัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เป็นวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพของชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนไปดูงานในหน่วยงานอื่น ให้คำปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานและริเริ่มจัดทำโครงการใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพ

ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนด้านการเมือง ในระดับมากที่สุด คือ สนับสนุนให้ทุกคนมีหน้าที่ในการรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ให้คนในชุมชนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น กรรมการวัดมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สอดคล้องกับผลวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า พระอาจารย์สุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม และพระครูถาวรพัฒนกิจ วัดนวมาราม ได้วางตัวเป็นกลางในด้านการเมือง และสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ให้คนในชุมชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี ท่านเปิดโอกาสให้กรรมการวัดมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน สนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองแก่หน่วยงานต่าง ๆ เช่น ให้วัดเป็นหน่วยเลือกตั้ง จัดให้มีการอบรมความรู้ด้านการเมืองการปกครองขึ้นภายในวัด จัดมุมความรู้ทางด้านกฎหมายและการเมืองแก่ประชาชนขึ้นภายในวัด

ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก คือ ส่งเสริมให้มีการทำบุญในเทศกาลของทุกเดือน หรือประเพณีฮีต 12 มีการส่งเสริมการจัดงานประเพณีในวันสำคัญต่าง ๆ วัดของท่านเป็นศูนย์กลางการติดต่อประสานงานทางศิลปวัฒนธรรมมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรม บริจาคปัจจัยในการบูรณะและอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุในชุมชน มีการจัดกิจกรรมเมื่อถึงวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งรวบรวมเอกสาร และตำราทางวัฒนธรรมด้วย

8. อภิปรายผลการวิจัย

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการรักษาสิ่งแวดล้อมและการรักษาป่าในชุมชน ด้านลักษณะโดยทั่วไปมีรูปแบบภาวะผู้นำแบบผสมผสาน โดยการประสานความร่วมมือกับทุกคนในชุมชนเพื่อให้เกิดผลที่ดีและสร้างความเป็นมิตรกับผู้ร่วมงาน มีอหิสาเป็นกันเองกับทุกคน สร้างความอบอุ่นใจ โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ชุมชนเมื่อเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับร่วมกันคือชุมชนและความสามัคคีหรือความรักชุมชนก็เกิดขึ้นได้ สอดคล้องกับความคิดเห็นของอัครพล วรรณสุทธะ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ศึกษากรณีเปรียบเทียบกับบ้านศิลารักษ์กับบ้านถิ่นสำราญ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้สำเร็จ ส่วนหนึ่งเกิดจากผู้นำในภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยเข้าไปมีบทบาทในการระดมปัจจัยความร่วมมือของสมาชิก ปัจจัยเกี่ยวกับการเงิน ปัจจัยเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกและภายในมาใช้ในการกระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน ในขณะที่ความล้มเหลวเกิดจากผู้นำใช้ภาวะผู้นำแบบอัตตาธิปไตย นอกจากนี้ยังพบว่าผู้นำนั้นยังต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละอย่างมากตลอดจนทำงานอย่างสุจริต โปร่งใส ไม่คอร์รัปชัน มีความยุติธรรม จึงจะสามารถสร้างศรัทธาจากชาวบ้านตลอดจนการระดมการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านมาใช้ในการกระบวนการพัฒนาด้านวิธีการสื่อสารความหมายที่ชอบใช้ สิ่งที่ท่านชอบใช้คือ ใช้การประชุมปรึกษาหารือ ท่านจะมีการปรึกษากับชุมชนก่อนการจัดงานเสมอ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดงานทุกครั้ง กรณีที่สามารถประชุมคณะกรรมการทั้งหมดได้ จะประชุมหัวหน้างานเพื่อประสานงานต่อผู้ปฏิบัติ การประชุมก่อนการทำงานจะส่งผลดีต่องาน เพราะว่าได้ทำความเข้าใจร่วมกัน และมองเห็นทิศทางการทำงานที่จะเกิดขึ้นไปในทางเดียวกัน การทำงานชุมชนจะให้ชุมชนเองเห็นความสำคัญและรู้ถึงสิ่งที่จะทำเพราะการทำงานชุมชนเกี่ยวข้องกับคนในชุมชน ดังนั้นคนในชุมชนควรจะเป็นผู้ที่มีส่วนในการตัดสินใจร่วมกัน สอดคล้องกับสายใจ เรือนใจหลัก(2554) ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้นำชุมชนกับการจัดทำแผนชุมชนของผู้นำชุมชน ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าผู้นำชุมชนของตำบลมะขามล้มมีภาวะเป็นผู้นำชุมชนที่ดี มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในการจัดทำแผนชุมชนซึ่งผู้นำชุมชนของตำบลมะขามล้ม มีบทบาทของผู้นำในการกระตุ้นชี้้นำผลักดันให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นมีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการโดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์กรเป็นเป้าหมาย ในขณะที่ผู้นำชุมชนเองมีบทบาทสำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมการจัดทำแผนชุมชนร่วมกับประชาชนซึ่งการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ตำบลมะขามล้มนั้น หมายถึง การเข้าร่วมกลุ่มในการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือการพัฒนาโดยมีบทบาทตามกระบวนการของการมีส่วนร่วมโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลัก โดย

ประสิทธิผลขององค์กรขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรนั้นในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย

9. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ต่อการบริหารพัฒนาชุมชนโดยรวมมีทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

9.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

9.1.1 รัฐควรส่งเสริมทนายของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมให้ชัดเจนต่อเนื่องด้วยการส่งเสริมยกย่องด้านต่าง ๆ พระสงฆ์จะได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศยิ่งขึ้น

9.1.2 คณะสงฆ์ โดยเฉพาะมหาเถรสมาคมต้องมีนโยบายชัดเจนในการยกย่องพระสงฆ์ที่มีภาวะผู้นำดังกล่าว เช่น การพิจารณาสมณศักดิ์หรือเลื่อนตำแหน่งทางการปกครอง

9.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

9.2.1 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีมากที่สุด หน่วยงานควรจัดให้มีการสัมมนาภาวะผู้นำแบบประสานแก่พระสงฆ์นักพัฒนาอันจะก่อประโยชน์ในการเป็นผู้นำเพื่อการบริหารการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ

9.2.2 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในด้านสังคมและวัฒนธรรมมีมาก จึงควรมีการนำเสนอแนวทางการบริหารการพัฒนาชุมชนของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต วัดไร่ล่อม อ.เมือง จ.ตราด และพระครูถาวรพัฒนกิจ วัดนวการาม อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น ให้กับพระสงฆ์เพื่อเป็นประโยชน์ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งสืบไป

9.2.3 หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรมีการร่วมมือกับทางชุมชนและวัด เพื่อส่งเสริมกิจกรรมของวัดและชุมชน และเผยแพร่งานตัวอย่าง จัดทำเป็นเอกสาร หนังสือ สื่อวิดิทัศน์ กิจกรรมต่าง ๆ แนวทางจัดการเพื่อให้บุคคลหรือชุมชนอื่นที่สนใจนำไปพัฒนาตนเอง

9.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

9.3.1 ควรศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำแบบประสานเพื่อเป็นทิศทางของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำของการบริหารการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ

9.3.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำเพื่อการบริหารการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ

10. เอกสารอ้างอิง

- ฉลอง พันธุ์จันทร์ และคณะ. (2553). การส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบ้านท่า
ขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิตมหาสารคาม.
- พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล. (2553). ชุมชนวิถีพุทธ. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- พระมหาสุรพงษ์ สุรวโส (สีหมอก). (2555). ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน :
กรณีศึกษาพระครูโพธิ์วิรุณ วัดโพธิ์การาม ตำบลโพธิ์สูง อำเภอบัณฑิต จังหวัด
ร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม), คณะพัฒนา
สังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย (2538). สยามมกุฎสส เตปิฎก วินยปิฎก มหาวคคสส ปจโม ภาค. กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
- สายใจ เรืองใจหลัก. (2554). บทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน : ศึกษากรณีตำบล
มะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. สุพรรณบุรี : สำนักงานพัฒนาชุมชน
จังหวัดสุพรรณบุรี
- อัศรพล วรรณสุทธะ. (2543). ภาวะผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง :
ศึกษากรณีเปรียบเทียบบ้านศิลาารักษ์กับบ้านถิ่นสำราญ อำเภอบึงสามพัน จังหวัด
อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

11. คำขอบคุณ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เช่น
อาจารย์ ธเนศ ต่วนชะเอม เป็นที่ปรึกษา และเป็นแรงผลักดัน ให้กำลังใจ แนะนำแก้ไขงานวิจัย
ขอขอบคุณ ดร. วสิษฐพัชร วาฤทธิ์ ดร.วงศ์ชนก จำเริญสาร ดร. กรองวิภา สมณศักดิ์ คุณรุ่งทิพย์
มณฑียร ที่ให้คำปรึกษาและสนับสนุนในการจัดเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูล ประมวลผล จัดทำรูปเล่ม
ขอขอบคุณคณะกรรมการวิจัย และบุคลากรของสถาบันวิจัยญาณสังวรทุกท่าน จึงขอขอบคุณมา
ณ โอกาสนี้ด้วย